

ПРО ЕКОСТАН ВЕРХНЬОЇ ТЕЧІЇ РІЧКИ ДЖУРИН І ПЕРСПЕКТИВУ СТВОРЕННЯ ЗАПОВІДНИХ ОБ'ЄКТІВ

Царик Л.П., Царик П.Л.

tsarykl55@gmail.com pitertsaryk@gmail.com

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

The ecological problems of the upper course of the Djurin River were considered, the creation of a landscape reserve on the lands of the Bazarsk village council was proposed, a map scheme of a prospective reserve was created.

Key words: *ecological problems, the upper reaches of the river, Zhuryn, landscape reserve*

Річка Джури́н довжиною 51 км є лівою притокою Дністра. Завдяки похилу русла вона наділена значним енергетичним потенціалом і славиться своїм штучним Червоногородським водоспадом в околицях сіл Нирків і Нагоряни – найвідвідуванішою гідрологічною пам'яткою на Тернопільщині. Річка бере свій початок в околиці сіл Ромашівка і Джуринська Слобідка Чортківського району і її витік зарегульований ставом, який акумулює всю воду витоку і не пропускає її вниз за течією у посушливі роки. Це поширене порушення водного законодавства на витоках і притоках р. Гнізни, р. Джурина, р. Циганки негативно впливає на їх гідрологічний режим, водність річок, і в кінцевому результаті, стійкість водних екосистем до антропогенних навантажень. У верхів'ї Джурина спостерігається максимально можлива розораність прируслових угідь, відсутність лісово-чагарникової рослинності, тільки заплавні луки є тим оберегом річки від змиву ґрунтового дрібнозему з прилеглих угідь. Тому, на витоках річки немає жодного заповідного об'єкту і її долина знаходиться в «полоні» орних земель [2]. І тільки на витоку з села Джури́н спостерігаємо заповідне джерело і широку залужену заплаву, однак скоро вона потрапляє у лещата прирічкової забудови с. Полівці на виході з якого долина широка, залужена і поступово заростає чагарниковою рослинністю за відсутності випасу свійських тварин (рис. 1).

Рис. 1. Заросла чагарником долина р. Джури́н
на відтинку між сс. Полівці і Палашівка

З правого берега у річку впадає повноводний доплив, течія якого зарегульована доглянутим і охайним ставом, який міг би виконувати функції гідрологічного заказника – основного регулятора гідрологічного режиму річки на верхньому відтинку (рис. 2). На вході в с. Палашівка на високому лівому березі річки «красується» стихійне сміттєзвалище як символ безвідповідального ставлення місцевих жителів і посадових осіб сільської громади до відновлення екостану малої річки, воду якої з часом прийдесться

використовувати в господарських і побутових цілях. В межах населеного пункту р. Джурин отримує воду кількох джерел і також страждає від негативного впливу приватних домогосподарств. На відтинку між сс. Палашівка і Базар спостерігаємо широку залужену і зарослу чагарниками заплаву, де впритул до річища зростають верби, які захищають воду річки від прогрівання у теплий період року, а відмерлі совбури перекривають річище і стають природними дамбами, що затримують чисельні плаваючі у воді предмети.

А

Б

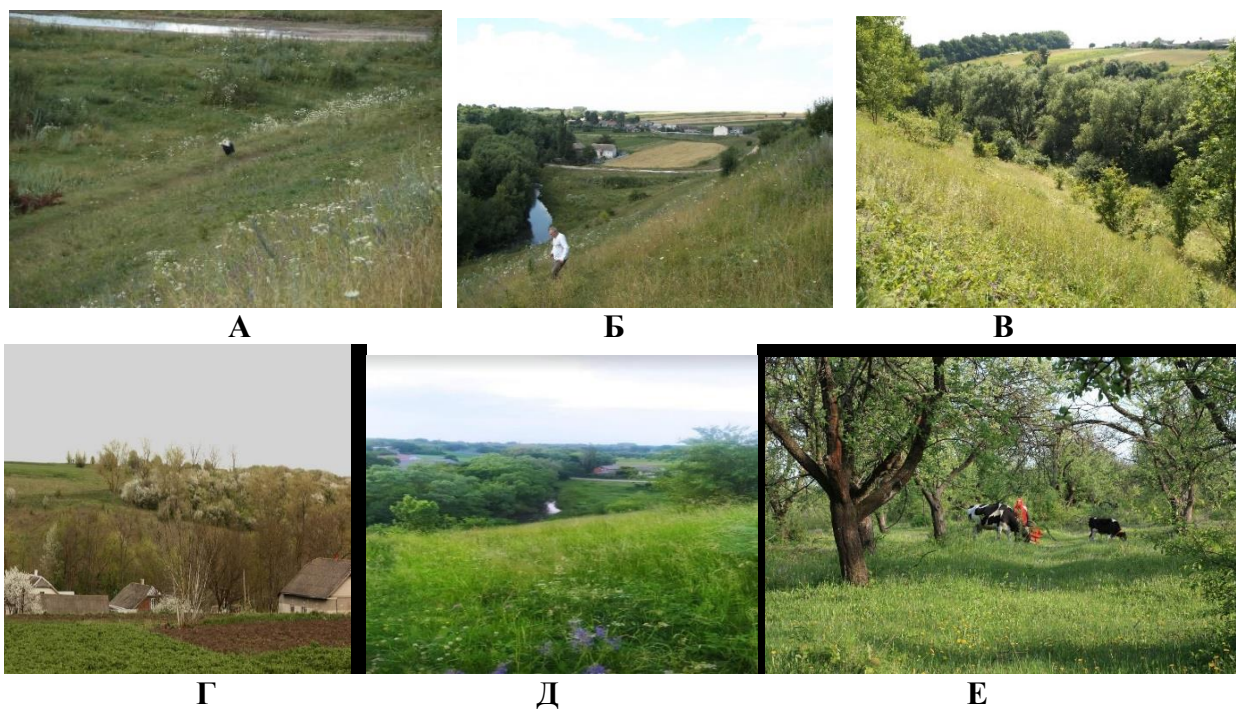
Рис. 2. А - Полівецький став; Б – залужена ділянка на витоках зі ставу

У селі Базар річка отримує дві притоки: Червоний потік (праву) і Семенів потік (ліву), які є гідрологічними пам'ятками природи. І тут би вартувало підсилити ці заповідні об'єкти ландшафтним заказником, передумови створення якого є очевидними. Справа в тім, що річка глибше врізається у поверхню Подільської височини, береги стають крутішими і порослими лучно-степовою рослинністю, види якої тут знаходять для себе своєрідні «сховища», оскільки вододільні або плакорні ділянки повністю розорані і віддані під сільськогосподарські культури. Такі місцезнаходження для перспективного ландшафтного заказника зосереджені в долині р Джурин на витоках з с. Базар (рис. 3) [1].

Рис. 3. Схема ділянок перспективного ландшафтного заказника

До його складу варто включити лівий крутий схил долини Джурина від автомобільного мосту і дороги в напрямку млина, який вкритий сухолюбивою трав'яною рослинністю з елепентами регіонально рідкісних видів (конюшина блідо-жовта, люцерна маленька, чебрець Маршала), кількома видами полину, деревію, очетка (рис. 2) до зарослого чагарником сливового саду. Далі доречно включити територію вкриту чагарниковою рослинністю, що розташована впритул до попередньої ділянки. Віддалений від населеного пункту схил є найціннішим з позиції видового різноманіття трав'янистої рослинності і ентомофауни. І нарешті старий фруктовий сад з домінуванням суничних асоціацій.

*А, Б, В, Д – трав'яниста рослинність на правобережному схилі річкової долини Джурина
Г - на дальньому плані квітує сливовий сад-чагарник
Е – у закинутому саду по правому березі річки*

Рис. 4. Ділянки перспективного заказника долини Джурина

На вододільній частині лівого берега річки між орними землями збереглися два верхові озерця суфозійного походження, які можна включити до складу перспективного ландшафтного заказника «Базарський».

Вказана територія потребує детальних ботаніко-ентомологічних досліджень. На даний момент Білобожницькій громаді, куди входить верхня течія р. Джурина доцільно організувати в межах населених пунктів від витoku і до межі з Товстенською громадою впорядкування річкової долини силами місцевої жителів, залучивши до акції учнів і вчителів, церковні громади і найголовніше працівників сільських рад. А що б впорядкування не перетворилось у щорічну акцію потрібно налагодити систему збору і сортування твердих побутових відходів долучити до просвітництва місцевого населення священнослужителів, попередники котрих за митрополита А. Шептицького обходили прирічкові ділянки і виголошували на недільних службах інформацію про господарів, які не прибрали свої городи, У ті часи митрополитом видано розпорядження про збереження вікових дерева в околицях церков, цвинтарів, пам'ятних місць. На землях греко-католицької церкви у 30-і роки ХХ століття створювались заповідні об'єкти.

Література:

1. Царик Л., Царик В. Річки Тернопілля. Мальовничий і проблемний Джурин (географічний нарис). Вісник Тернопільського відділу УГТ. №1. 2017. С. 85-90
2. Царик Л., Царик П., Кузик І., Царик В. Природокористування та охорона природи у басейнах малих річок: монографія (видання друге доповнене і перероблене). За ред. проф. Царика Л.П. Тернопіль: СМП «Тайп», 2021. 162 с.
3. Царик Л., Царик В. Село Базар: краєзнавчо-географічний нарис. Вісник Тернопільського відділу УГТ. №2. 2018. С. 49-53.
4. Царик Л., Царик В. Білобожницька територіальна громада: особливості просторової організації та землекористування. Вісник Тернопільського відділу УГТ. №6. 2022. С. 26-29.
5. Ljubomyr P. Tsaryk, Ivan P. Kovalchuk, Petro L. Tsaryk, Bogdan S. Zhdaniuk, Ihor R. Kuzyk. Basin systems of small rivers of Western Podillya: state, change tendencies, perspectives of nature management and nature protection optimization. Journ. Geol., Geograph. Geocology, 29. (3) (2020), 606-620. [Doi: 10.15421/112055](https://doi.org/10.15421/112055)

ПРОБЛЕМНІСТЬ ОЦІНКИ РІВНЯ ДОБРОБУТУ СІЛЬСЬКИХ ПЕРИФЕРІЙНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД

Кузишин А.В.

kuzyshyn_a@tnpu.edu.ua

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

The proposed study reveals modern approaches to the application of the concept of smart shrinkag for planning the territories of rural peripheral communities. Interdisciplinary studies of this issue were used in order to justify the level of well-being and quality of life as a basis for the transformation of such territories.

Key words: *smart shrinkag, erritorial communities, quality of life, welfare of the population.*

Науковці різних фундаментальних спрямувань сьогодні все частіше звертаються до категорії «добробут населення» для осмислення її змісту та підкреслення практичної значущості дослідження. Сьогодні це питання вкрай актуально стоїть в сільській місцевості. Депопуляційні процеси, які властиві для сільської місцевості можуть бути одним з критеріїв, що визначає добробут населення цих територій.

Тривала депопуляція сільських територій має серйозні наслідки для їхнього сталого економічного, екологічного, культурного та соціального розвитку. Зменшення кількісних показників населення в сільській місцевості є не причиною, а наслідком різноманітних факторів. Вони включають погіршення навколишнього середовища та стихійні лиха [2], деіндустріалізацію, урбанізацію та субурбанізацію, глобалізацію, структурні зміни та природні економічні цикли підйому та спаду [4, 13]. Відтік населення з сільської місцевості в поєднанні зі зниженням рівня народжуваності призводять до старіння та скорочення регіональної системи населення. Насамперед це відчутно в периферійних громадах сільських територій [8, 10]. В більш тривалій перспективі це призводить до зниження регіональної конкурентоспроможності та привабливості [10] і, як наслідок, зниження податкової бази, погіршення інфраструктури, зниження доступних послуг тощо [12]. Ця втрата *життєздатності* перешкоджає спроможності регіону забезпечувати базові потреби своїх мешканців і сприяти їх здатності покращувати своє життя, а отже, несприятливо позначається на добробуті місцевого населення. Т. Макконе та Т. Інкінен